

ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

22. évfolyam - 3. szám

2014. június hó

A TARTALOMBÓL

Madárfürdő – Bálint Ágnes meséje a műemlékvédelemről

Félidejéhez ért a konferenciasorozat

Köztérmeújítási Nívódíj - 2014

Amit a 19. század soproni faépítészetéről tudni érdemes - Könyvrecenzió

Búcsúzunk...

Dr. Czétényi Piroska (1934-2014)

Emlékezünk rá, hogy...

Rejtett évfordulóink

Madárfürdő – Bálint Ágnes meséje a műemlékvédelemről

1944 telén egymást érték a bombatámadások Sopronban. A lóveri óvóhelyen, négy évesen, összebújva András öcsémrel Bálint Ágnes¹ „Cimborák”² című könyvét lapozgattuk – és nem nagyon érdekelt minket a bombák iszonyú zaja. Gücülkéért, a vörös kismacskáért aggódtunk, aki felszolgálónak szegődött a Félfülű Nyúl csárdájába. A cselédlány udvarlóját, Naplopó Sündörgőt, az arany tuskéjú sünt a gonosz Nyaraló Nyúl kerítette hatalmába. A sün könnyű prédájává vált az elegáns városi hölgynek, mert Sündörgő nagyon szerette az italt. Gücülkére ettől kezdve nehéz idők jártak, állását elvesztette majd elrabolták a vérszívó menyétek. Végül mégis minden jóra fordult és Sündörgővel is megint egymásra találtak.

Bálint Ágnes tizenkilenc évesen „találta ki” Gücülkét, írta meg könyvét, amit saját rajzaival illusztrált. Mi, gyerekek Gücülke életén keresztül tanultuk meg, mi a félelem, a barátság, összetartás és mi a szeretet. És talán azóta sem írta le senki szemléletesebben a szenvedélybetegék lélektanát, mint ez a nagyon fiatal író lány.

Bálint Ágnes az 1960-as, 1970-es évek legfiatalabbjai a Futrinka utcából, Mazsoláról, a TV- Maciról és számtalan más, általa kitalált mesealakról ismerték. Nekünk a balatonfüredi sétányon került kezünkbe, „pöttyös könyv” formájában a „Madárfürdő”³. Igazi könnyű nyári olvasmánynak tűnt, mígnem kiderült, hogy témája komoly és szakmába vágó: mese a 70-es, 80-as évek műemlékvédelméről.

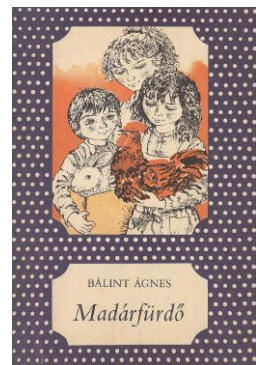
A főszereplő egy buszvezető és népes családja. A család, aki imád költözködni. Apró, egyszobás, pesti „szolgálati” lakásukból így csábulnak el a félig romos, távoli, vidéki kiskastélyba. Terveket dédelgetnek: a kastély egyik felét lebontják, és az így nyert anyagból a másik felét felújítják. A dolgok azonban másként alakultak.

Egyik napon ugyanis Emmike, a családanya „az ajtó üvegén át idegen férfit pillantott meg. Kalap volt rajta, hóna alatt aktatáska – mindenképpen városi lénynek látszott. – Bocsánat – hebegte –, még be sem mutatkoztam. Máté Arnold vagyok, a megyei műemléki felügyelőségtől. A műemlék szóra Emmike szívében zökkent valami.”

A háziasszony mesebeli kollégánkat helytel kínálta és beszámolt neki terveikről: „ ... ha elmegy a hó, nekikezdünk a bontásnak, és .... Bontásnak, hördült fel a látogató és az eddig mosolygó arc komor szegletessé vált. – Asszonyom, itt semmit sem szabad lebontani, elbontani, átalakítani, itt csakis és kizárólag helyreállítani szabad. Sőt mondhatnám kell! Önök, miután úgy tudom, hogy megvették, kötelesek ezt a szép, régi épületet eredeti formájában helyreállítani.”

A háziasszony lábából hirtelen kiszaladta az erő. Lerogyott Micikére, a kövér anyamacskára. A macska nagyot jajdúlt. „– De kérem... Máté úr, kérem ... nekünk arra ... nincs pénzünk! Finom kis meghajlás volt a válasz. – A világért sem szeretném megijeszteni. Nehogy azt higgye, kedves hölgyem, hogy ez valami sürgősen kell, ó nem. A műemlékvédelem alapja az állagmegóvás.” Tanácsként segítőkészen hozzátette. „ – Azt ajánlom, hogy a javításhoz mindjárt hófarkcserepet

¹ Bálint Ágnes (Adony, 1922. október 23. – Budapest, 2008. október 24.) József Attila-díjas magyar író, szerkesztő, dramaturg.

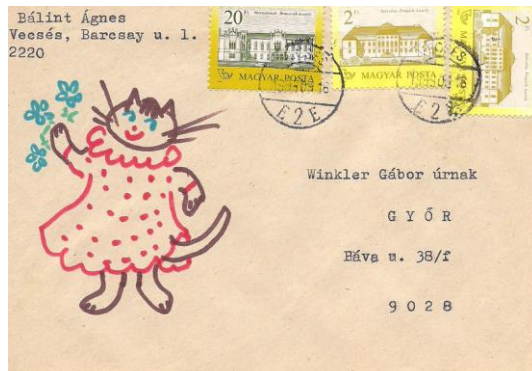
² Bálint Ágnes: Cimborák (meseregény) 1942 Dante könyvkiadó. A szerző rajzaival (címlap: Biczó András).

³ Bálint Ágnes: Madárfürdő. Móra Könyvkiadó 1988. 139. oldal, Mészáros Márta rajzaival. 3652.66-15-1.

hozassanak. Mindenképpen és csakis hódfarkas cserepet.” Máté Arnold már árkon-bokron túljárt, mikor Emmike még mindig dermedten ült a konyhaasztalnál, és ezt a szót ismételte magában: - Államgóvás... államgóvás.” A család hamarosan eladta a romos kastélyt és visszaköltöztek Pestre, a teherpályaudvar melletti rogyadozó, egyszobás őrházba.

A történetről később – tanulságul műemlékes kollégáimnak – Kőszegen, egy műemléki találkozón számoltam be. Közben szerettem volna, ha Bálint Ágnes példás könyve más nyelven is megjelenik, de ehhez le kellett volna fordítani. Minderre persze nem volt mód. Előadásomat azonban később kinyomtatták⁴ és ennek különlenyomatát elküldtem Vecsésre, Bálint Ágnesnek.

Az író hamarosan válaszolt. Feladóként Gücülke képét rajzolta a borítékra. Azután még egyszer váltottunk levelet: ebben a megküldött családi fénykép alapján Vecsésre invitált. Lerajzolta, hány cica, kutya él „birtokán” és biztos volt benne, hogy a két kis Winkler nagyon jól fogja érzni magát náluk. Leveleit legféltettebb kincseim között őrzöm.⁵

Első válaszában életéről írt - sokat, őszintén és részletesen. Soraiból döböntem rá, hogy a „kastélytörténet” igazából nem Emmikéről, hanem róla szól. Még 1947-ben férjével és két kicsi lányával, Ágival és Pannival egy lovaskocsin a zajos Pestről Vecsésre menekültek, ahol a romos, fűtetlen, elhagyott, komfort nélküli „kiskastélyba” költöztek. „Akkor még megvolt mind a három hold, hatalmas öreg körtefák, madárodvakkal” – emlékezett a háború utáni évekre. „Valamikor a hetvenes évek elején lebontottuk közösen a ház nagyobbik felét, abból építette fel nagyobbik lányom férjével a házukat. Most már köröskörül kis paloták épültek, senki sem emlékszik a „kastélyra”. Csak a „Madárfürdő” című könyvben írtam régi emlékeimről” – számolt be levelében.

Utolsó, rövid üzenete 1997. január 15-én kelt. Szomorkodott, mert a televízió sorra megszüntette műsorait. „A TV is betegeskedik” – írta. Újabb regényt írt: könyvének kéziratát rég elküldte a Móra Kiadónak – panaszkolta –, de úgy érezte, hogy megjelentetésével csak hitegetik. A Wikipédia felsorolásából tűnik ki, hogy ez a könyve valóban meg sem jelent. Még mindig reménykedtünk egy találkozásban, erre azonban már nem került sor. 2008. október 24-én örökre elment.⁶

Persze érdekes lenne azt is megtudni, hogy hogyan alakult a könyvben szereplő „Máté Arnold megyei műemlékvédő felügyelő” sorsa? Talán közben nyugdíjazták őt is? Vagy még szolgál az öt minisztérium valamelyikében? Esetleg egy kormányhivatalban, a járásnál vagy éppen az elegáns tudásközpontban tevékenykedik?

Bálint Ágnes – onnan „fentről” – talán jobban látja mindezt és sejtí a történet végét is.

Winkler Gábor

⁴ Winkler Gábor: Fenntartani! Hogyan? Miből? Kivel? = A műemlék és tulajdonosa. Budapest 1995. 75–79. o.

⁵ Bálint Ágnes levele: 1996. szeptember 14.; u.ő.: 1997. január 15. Kézirat: Winkler Gábor tulajdona.

⁶ MTI: Elhunyt Bálint Ágnes író, szerkesztő. Sokan nőttek fel meséin: Böbe baba és Cicamica, Mazsola és Manócska, Kukori és Kotkoda, Frakk és Vízipók megálmodója volt. Kisalföld 2008. október 25. 22. o.

A 2013. november 14-i Podmaniczky Rendezvénykastélyban tartott nagyszabású nyitókonferencia után elindult országjáró útjára a vándorkiállítás és a konferenciasorozat. Mindazoknak, akik nem tudtak részt venni az eddig lezajlott konferenciákon, az ICOMOS Híradó keretein belül igyekszünk rövid tudósítást, összefoglalót adni az eseményekről.

DEBRECEN

2014. május 6-án Debrecenben, a Műszaki Egyetem Műszaki karán került sor az ötödik konferenciára, melynek témája az *Élő örökség a kreatív turizmus és a társadalom szolgálatában - bemutatás, menedzsment, oktatás* volt.

A konferencia az ICOMOS 1999-ben elfogadott Kulturális Turizmus Kartájának szellemében a kulturális örökséghez kapcsolódó turizmus fejlesztési lehetőségeit a helyi és a régiós örökségi értékek sajátosságaira alapozva vizsgálta.

A karta ugyanis a turizmus területén az erősödő globalizáció hatásának ellensúlyozása érdekében a társadalmi szerepvállalás jelentőségét hangsúlyozza. Az örökség turisztikai „hasznosítása” érdekében a helyi és régiós örökség értékelését, megőrzését és a társadalmi szerepvállalás erősítését szorgalmazza annak figyelembevételével, hogy az örökség megőrzése a társadalomnak nemcsak érdeke, hanem joga és felelőssége is.

A karta szerint a sikeres turisztikai fejlesztés olyan sokszereplős folyamat, amely csak a társadalmi támogatással hitelesen megőrzött örökség élményszerző bemutatásával, és a serdülő ifjúság örökségtudatos nevelésével lehetséges. Erre a kihívásra a megfelelő válasz az érdekeltek szakmai és erkölcsi normákon nyugvó együttműködése.

Az előadások ebben a szellemben meggyőzően világították meg azt, hogy

- a helyi és régiós örökségi értékek feltárása mellett, a méltón és szakszerűen megőrzött örökség helyi sajátossága az egyedi értékeken nyugvó kulturális turizmus forrása (lehet),
- az örökség hiteles, élményszerző bemutatása, a befogadást elősegítő intellektuális akadálymentesítése a sikeres turizmus nélkülözhetetlen feltétele,
- a társadalmi együttműködés feltétele az ismeretterjesztés és a serdülő ifjúság örökségtudatos nevelése.

Gencsi Zoltán Hortobágy alpolgármestere élénk színekkel ecsetelte és európai kontextusba helyezte a régió gazdálkodási hagyományait és földrajzi helyzetével összefüggő értékeit. Rámutatott arra, hogy ezek az értékek elválaszthatatlanok a régió olyan sajátos építészeti örökségétől, mint például az útmenti csárdák, amelyek a gazdálkodással összefüggő örökséggel együtt minden kétséget kizáróan alapjai lehetnének egy turisztikai fejlesztési program kidolgozásának.

Virág Zsolt, a Kastélylexikon sorozat szerkesztője előadásával az előbbieket folytatásaként hitelesen támasztotta alá, hogy a gazdálkodás sajátosságai az élet egyéb területein is számos érték létrehozását segítette. Így épültek az elmúlt századok folyamán a régióban még mindig nagy számban található kastélyok és kúriák. Sajnos a jobb sorsra érdemes kastélyok és kúriák zöme jelenleg az előbb említett gazdasági háttér megszűnése miatt nagy számban veszélyeztetett állapotban vannak.

Tolnay Zsuzsa világörökségi szakreferens az ismeretterjesztés és a bemutatás jelentőségét, általános elveit és módszereit mutatta be. Felhívta a figyelmet az örökségi értékek hiteles interpretációjának jelentőségére. Hangsúlyozta azonban, hogy a bemutatás hitelessége sem tartalmi, sem módszertani szempontból nem lehet akadály a ismeretek befogadhatóságának. Ezért a szakemberek egyik legfontosabb kötelessége az „intellektuális akadálymentesítés”.

Beleznay Éva és Kacs Kovács Fruzsina építészek közös előadása az ismeretterjesztés és a nevelés jelentőségével foglalkozott. Az előadás a személyes tapasztalatok alapján nagy meggyőző erővel mutatta be a diákok tanórán kívüli örökségtudatos nevelésének sikeresen alkalmazható gazdag módszertani tárházát vetélkedőktől, a felfedező sétákig, a helyi örökség értékeinek feldolgozásától a kézműves foglalkozásokig, vidéki kamaszok budapesti tapasztalatszerzésétől budapesti fiatalok vidéki élményéig.

Györfy Ilona és Vajda József az információs technológia, a web-es bemutatások lehetőségeit illusztrálták a példák érdekes és változatos sorozatával váraktól múzeumig, tájháztól a Hortobágyig. A példák azt bizonyították, hogy az új technológia nem csak a turizmust segítő tájékozódást szolgálhatja, hanem az ismeretterjesztést és az oktatást is.

Kovács Erzsébet a kiállítás megnyitóján a témához kapcsolódóan a kiállított táblákon szereplő örökségi helyszínek turisztikai szempontból egymáshoz kapcsolható értékeire, sajátosságaira hívta fel a figyelmet.

A hozzászólások – beleértve Pottyondy Péter szavait, aki az NKA-t képviselve szólalt fel – jellemzően pozitív hangvételűek voltak és az előadók megállapításait, felvetéseit erősítették. A konferencia résztvevőit Puhl Antal professzor is köszöntötte.

az összefoglalót összeállította:
Kovács Erzsébet

✱

MISKOLC

2014. május 20-án Miskolcon, a Kós Ház Kós Károly-termében került sor a hatodik konferenciára, melynek témája *Az ipari örökség védelmének sajátosságai és kérdései* volt.

A miskolci Kós ház Kós Károly terme kitűnő helyszínnek bizonyult, hogy az ipari örökség kapcsán a térség egykori ipari központjának múltjáról és jövőjéről is szó legyen. A téma felvezetéseként elhangzott, hogy az ipari örökséggel foglalkozók ma talán nehezebb helyzetben vannak, mint 10-15 évvel ezelőtt, hiszen az akkor még egy szervezetbe tartozó műemlék- majd örökségvédelem keretein belül számos kezdeményezés indult el, ami néhány év múlva megrekedt és azt követően csak szórványosan esik szó az ipari együttesekről és azok távlati hasznosításáról.

Első előadóként Németh Györgyi történész, a TICCIH/ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Ipari Örökség Szakbizottságának elnöke „Az ipari kulturális örökség: elmélet és gyakorlat” című előadásában ismertette a 2011-ben elfogadott „Dublini elvek” nemzetközi karta legfontosabb téziseit. Előjáróban szó volt az újabb karta szükségességéről, ugyanis az utóbbi évtizedek bebizonyították, hogy az ipari örökség talán az egyik legsérülékenyebb emlékfajta, és sokszínűsége körültekintő vizsgálatot kíván. Az összetettségre jellemző, hogy a pusztán épületeken kívül az ipari táj kérdése és

főként a termelésre jellemző gépek és ipari folyamatok megőrzése is részei a védendő elemeknek, amin keresztül már rögtön társadalmi és szociológiai kérdések is felvetődnek. A karta legfontosabb témakörei az alábbiak: tanulmányozni és megérteni az ipari tájakat, térségeket, építményeket, valamint azok örökségi értékeit; biztosítani az ipari épületek, térségek, tájak kielégítő védelmét; konzerválni az ipari építményeket, területet és tájat; a közvélemény és a vállalatok érdeklődésének felkeltése, valamint az oktatás és kutatás segítése az ipari örökség tájaiban, térségeiben és épületeiben rejtőző örökségi érték bemutatásával és ismertetésével.

Rostás László, Miskolc főépítésze „Ipari szerkezetváltás – településfejlesztési kihívások” című előadásában előbb a Diósgyőri Vasgyár fokozatos leépüléséről és több sikertelen gyármentő akcióról szólt, majd a településtervezés oldaláról közelítve az elkövetkező időszak lépéseit elemezte. Eszerint a városi közlekedési hálózatok iparterületre való bevezetésével, s éppen a legproblémásabb területeken való átvezetésével kínálkozik egy olyan új városfejlesztési modell, ami a funkcionélküli épületek és erodálódott területek felélesztését hozná magával, s ehhez meggyőző példákat is felvonultatott.

Szabó Julianna építész, a BME urbanisztikai tanszékének oktatója „Iparterületi városi parkok fenntartása” című előadásában két rendkívüli sikertörténet bemutatásával keltette fel méltán a hallgatóság érdeklődését, ami egyben a korábbi előadásban vizionált jövőkép gyakorlati megvalósulását is jelentette. A súlyos válságba került német acélipar két jelentős helyszíne a Saar-vidéken és a Ruhr-vidéken hosszú évek alatt teljes szerkezetváltáson esett át és új iparágak kifejlődésével ma már világörökségi helyszíneként is jegyzett, elismert turisztikai, illetve kulturális szabadidőpark funkcióval bírnak. A Völklingen-i acélmű 1986-ban szüntette be a gyártást és ma kb. 10 hektáros területen 120 épület védelmével (az épületek területe 6000 m²) 3,3 hektár parkfelülettel sokszínű kulturális központként üzemel. A Duisburg-i acélmű, amely Thyssen gyár volt egykor, ma 180 hektáros területen biztosít élhető környezetet nemcsak az odalátogatóknak, hanem – szociális tényezőként – a környék lakosságának mentalitását is megváltoztatta. Majd a két kitűnő példa összevetésével, valamint az elmúlt évtizedek lépéseinek elemzésével igazolta a változások sikerét, illetve életképességét, s végül magyar példákkal is összevetve tanulságos elemzést nyújtott a területek nagysága és a ráfordított források tekintetében.

Szűts István Gergely „Civil kezdeményezések a városi ipartelepeken és környezetükben. Az Európa Nostra díjas Átjáró Egyesület miskolci példái” címmel tartott referátumában bemutatta annak lehetőségét, hogy civil kezdeményezéssel és fiatalos lendülettel egy pusztulásra ítélt egykori bányászkolónia mégse csak a múlt emléke lehet, hanem az egykori források, dokumentumok, szemtanúk felkutatása és nem utolsósorban a közvélemény felrázása hozhat még új életet a Perces szunnyadó mindennapjaiba. Rendezvények, koncertek, kiadványok bizonyítják, hogy a civil erő mekkora lehetőséget jelentenek az identitásukat veszített térségek újjáélesztésében.

Mivel a konferencia kitűnő előadói maximálisan kihasználták a rendelkezésre álló időt, így komoly vitára nem kerülhetett sor, de az ezt követő kiállítás-megnyitón a bemutatott tablók méltatása során elhangzott, hogy a legtöbb jeles mű éppen BAZ megye területéről került a kiállítás képanyagába. A kiállítást köszöntötte még Bodonyi Csaba építész, akadémikus és az NKA támogatási programjáról rövid ismertetést tartott Pottyondy Péter építész, az NKA kuratóriumának elnöke.

az összefoglalót összeállította:
Klaniczay Péter

Köztérmeújítási Nívódíj 2014

A Magyar Urbanisztikai Társaság (MUT) és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület által közösen alapított Köztérmeújítási Nívódíj eredményhirdetésére idén a Magyar Urbanisztikai Társaság XX. Országos Urbanisztikai Konferenciája keretében, a budapesti Kesztyűgyár Közösségi Házban került sor 2014. május 15-én. A nagyszámú pályázat elbírálása komoly munkát adott a MUT és az ICOMOS által delegált, neves szakemberekből álló Bíráló Bizottságnak, 14 magas színvonalú pályázat közül kellett a legnívósabbat kiválasztaniuk.

A pályázat célja többek között az értékőrző településfejlesztési kultúra érvényesülésének és az új értékek teremtésének a hagyományos értékek megőrzésével történő elősegítése. Emellett a kulturális örökség megőrzése a lehetőségek kihasználása a települések történetiségének megőrzésével, és az új környezetbe való hiteles integrálás is hangsúlyos, illetve a település helyi karakterének megőrzése és megmutatása a megújuló közterületen.

A Bíráló Bizottság döntése alapján a díjat a „Lakókörnyezet közterei” és a „Településközpont, főtér” kategóriában az alábbiak szerint ítelték oda a településeknek:

A Lakókörnyezet közterei kategóriában

Díjat kapott a **Budapest XVI. kerület, Sashalom városközpont** komplex rehabilitációja,

Dicséretben részesült a **Budapest XIII. kerületi Ruttkai Éva park** kialakítása

és

Kecskemét MJV Rákóczi útjának és Vasútkert területének rehabilitációja.

A Településközpont, főtér kategóriában

Díjat kapott a **Szeged MJV, Dugonics tér és Árpád tér** rekonstrukciója,

Dicséretben részesült **Veszprém MJV Belváros** megújítás 2013

és

a **Székesfehérvár MJV Fő utca** megújítása.

Amit a 19. század soproni faépítészetéről tudni érdemes

Géczy Nóra: Faépítészet Sopronban, 1850–1914

/Arch Deco Studio 2014. 295. oldal, 217. ábra, 88 egész oldalas tábla. ISBN 978-963-08-8415-0/

Aki a 19. század hazai építészettörténetét kutatja, szomorúan tapasztalja, hogy milyen kevés tanulmány, cikk, kiadvány foglalkozik a fával való építéssel. Géczy Nóra most megjelent, pompás könyve a faépítészetéről szól. Jó tizenkétezer éve használjuk a fát építésre. Egyes korszakokban – így a gótikában – a fa stílusalkotó eszköze volt az építésznek. Más időben – így a reneszánsz és barokk idején – háttérbe szorult használata. A könyv Sopron faépítészetének 19. századi történetét tárgyalja, pontosabban: a szerző a 19. század derekától az első világháború kitöréséig kíséri figyelemmel egyik legnyugatibb városunk faépítészetének fejlődését.

A könyv címe azt sugallja, hogy az írás szigorúan szakmai ismereteket közvetít és a soproni faipar különböző területeire, a fafeldolgozás és a fával való építés sajátos világába kalauzol el minket. Mindezt megteszi, még hozzá nagyon élvezetesen: gondolatban elvezet minket a soproni „Fapiacra”, ahol osztrák, tót és oláh fakereskedők kínálják áruikat és versenyeznek a helyi fakitermelőkkel. Schiller János Pócsi dombi asztalosműhelyében szinte érezzük a friss forgács illatát, halljuk a „nagyobb fordulatszámú járatható” karos kanyarító fűrészgép sivítását, és megcsodálhatjuk, ahogy az ügyes masina vékony deszkalapból kivágott, historizáló díszek sűrű szövetét varázsolja elénk.

A 19. század minden téren megváltoztatta az építészet összképét. A mesterek már nem csupán saját elképzeléseik alapján dolgoztak: a soproni iparosok kezében is ott voltak a legújabb német, angol és tengerentúli „mintakönyvek”: ezek bőségesen kínálták az ötleteket a gyakorlott kezű ácsoknak és asztalosoknak. Az építészet nyelve a 19. század során vált igazán nemzetközivé. Ez időben apróra zsugorodott a világ: kiadványok, folyóiratok és mintalapok formájában, kontinenseket átszelő vasútvonalakon, óceánjárók fedélzetén szállították a tudást és a formálás újabb és újabb ötleteit és terjesztették azokat szerte a világban. Ezért találkozhatunk Észak-Amerikától Ausztráliáig, vagy itthon Tatrafüredtől Balatonfüredig a soproni faházakhoz megtevesztően hasonló villákkal, vidéki házakkal, gazdasági épületekkel.

Géczy Nóra könyvének gazdag kép- és rajzanyagából azonban két másik, fontos jelenség is kiviláglik. Az, hogy a helyi táj, az itt található faanyagok fajtái és az alkotó mesterek tehetsége és hagyomány szerete Sopronban is átformálta és fokozatosan helyivé tette a kor divatos faépítészetét. A másik pedig, hogy hiába volt e kor fő építészeti irányzata a „historizálás”: a történeti stílusok továbbfejlesztése, az egyszer már sikert aratott formák újbóli alkalmazása. A fa, mint építőanyag, mindig csábított az újírtásra, a megszokottól való eltérésre, a történeti formák átértelmezésére, vagy éppen elhanyagolására. A könyv ezt is, azt is okos magyarázattal és szép illusztrációk egész sorával bizonyítja.

A kiadványt olvasva azonban nem kizárólag a szűken vett szakmai témával kapcsolatos többlettudásnak jutottunk birtokába: a szerző írása ugyanis ennél sokkal többet kínál. A könyv Sopron városias fejlődésének meghatározó, fontos korszakába, a 19. század második felének életébe kínál betekintést. Olvashatunk a kor történetéről, képet kaphatunk a település gazdaságának alakulásáról, szóba kerül a város polgárainak életvitele, felsejlik a korszak különös hangulata, sajátos „életérzése”. A „klímaterápia” elterjedése például a magukat féltő városiakok egészségügyi gondjaikról is szól.

A kiadvány olvasását igazából az teszi izgalmassá, hogy a vizsgált korba gondosan beleágyazva ismerkedhetünk meg az újabb és újabb szakmai eredményekkel: a fával való építés sokféle csínjában a társadalom- és ipartörténetbe illesztve tárul fel előttünk. A történetek háttéréként pedig a táj, Sopron gazdag természetes környezete szolgál, a faépítés jellegzetes helyei, a Lőverek északra néző, hűvös-nedves lankái, a Virágvölgy egykori virágoztól illatozó világa. De ott vannak a faházak a

vízpartokon, az Ikva és Rák patak völgyében, a Tómalom és a Fertő víztükre mellett is. A szerző a fa használatát, a fával való építés elterjedését jól értelmezhető térképek segítségével mutatja be, térben és időben pontosan elhelyezve azokat.

A közel háromszáz oldalas mű alapját a szerző doktori munkájának elkészítése, közel egy évtizedes, kitarató gyűjtőmunka alkotta: levéltári kutatások, a témával kapcsolatos források felderítése és a helyszínek bejárása. Utóbbi tapasztalataiból döbbenünk rá, hogy a gondos karbantartás és törődés híján mennyire törékeny sorsú, rövid életű a fa. Az egykor szép számban épült, takaros házak, villák, kilátók és pavilonok közül ma már alig lelhetünk fel egyet-egyét. Van faház, melyet később szilárd anyagból építettek újra. Elpusztultak vagy a pusztulás határán állnak a korszak „kötött rendeltetésű” épületei, a fával áthidalt ipari csarnokok, az egykori villamos-remíz, az uszodák kabinsorai, fahidak és sportpályák lelátói.

A fával való építkezés persze gyors ütemű, így alkalmat ad a „rögtönzésre” is. Tudott, hogy nem minden faépítményt szántak örök életűnek. A szerző különösen gondosan foglalkozik könyvében az ideiglenes, „efemer” épületekkel. E témában kevesen ismerik ki magukat jobban, mint ő: érdemes e fejezetekre nagyon odafigyelni. Rövid életűek voltak ugyanis a császár számára emelt diadalívek, királyi várók, esőbeállók vagy az Erzsébet kert nagyméretű, díszes kiállítási épületei. Kialakításukról eddig csak a levéltárakban őrzött tervlapok és megsárgult fényképek adtak tájékoztatást.

A fa kilátótornyok közül sem maradt fenn egy sem, talán csak a könnyed „paraplúi” egy-egy példáját leljük fel még valahol, a lövéri kertek eldugott zugaiban. Ezzel szemben örömmel tudhatjuk meg, hogy Sopronban az utcán álló „zöld villamosok” – utcai illemhelyek – közül kettőnek is megkegyelmezték: a Kossuth Lajos utca fordulójában és az Erzsébet kertben jó egy évszázad óta teljesítik áldásos

feladatukat.

Szembetűnő a kiadvány gazdagsága eddig soha nem publikált ábrákban. A szerző remek grafikus is: rajzaiban számtalan, egyformának tűnő, részleteiben mégis gazdag épületszerkezetet vázol fel és rendez didaktikus ábrásorba. Képes táblázatai között igazi újdonságnak számítanak az egyes épületszerkezetek és építészeti motívumok, párkányok, szarufa-végződéses, nyíláskeretezések kialakításának gondosan összeállított tipológiai összefoglalói. A soproni Lőverek villáinak kialakítása már régóta „turisztikai nevezetesség”: szerencsére még ma is találunk elfogadható állapotban egy- és kétemeletes, szimpla- és dupla verandát, fa-üveg zárterkélyeket.

Géczy Nóra kiadványának különös érdeme a téma gazdag forrásanyagának lelkiismeretes feltérképezése. Kiemelem a szerző magas etikáját, ahogy munkájának forrásait kezeli és közreadja. (Sajnos, ez nem minden mai szerzőre jellemző.) A levéltárak kutatásának eredményeit gondosan az olvasó elé tárja és megadja a levéltári jelzetek pontos listáját se. A forráshelyek, fotók és tervek készítőinek megjelölésével sem marad adós. Meglepő hatalmas irodalmi tájékozottsága és a már felszínre került eredmények korrekt dokumentálása. Biztosra vesszük, hogy a kiadvány a jövő kutatóinak évtizedek múlva is nélkülözhetetlen és megbízható forrása lesz.

A könyvet lapozva egy ma már álomvilágnak tűnő, egykori Sopron hiteles képe bontakozik ki az olvasó szeme előtt. De a kihalófélben lévő szakmák fogásainak akkurátus rögzítése, munkamódszereinek leírása is fontos dokumentum a jövő számára. Mindez az építészeti örökség védőinek is biztos tudásanyagot ad, hiteles háttérrel biztosít a szakszerű és pontos helyreállításokhoz, az emlékek eredeti formájában való megőrzéséhez.

Szakma- és építészettörténet, gazdaság- és társadalomrajz: mesevilág vagy éppen kiábrándító valóság? Az ICOMOS tagjainak, szakembereknek és az építészeti örökség híveinek egyformán jó lelkiismerettel ajánlom e nagyszerű könyv tanulmányozását.

Winkler Gábor

Búcsúszunk...

Dr. CZÉTÉNYI PIROSKA (Dr. Antal Jánosné) építészmérnök

Budapest, 1934. június 15 - 2014. június 3

Váratlan és fájdalmas veszteség érte a magyar műemlékvédelmet és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságot Czétényi Piroska eltávoztával.

Sejthettük volna pedig, hogy ez a veszteség előbb-utóbb bekövetkezik, de valójában nem akartuk tudomásul venni, nem akartunk számolni vele, így hát nagyon készületlenül ért bennünket.

Czétényi Piroskára gondolva előbukkannak az emlékek a mindig csendes-elegáns, ugyanakkor semmiféle szakmai megalkuvást el nem fogadó szakemberről, aki a magyar műemlékvédelem nehezebb időszakában vállalt-végzett

munkájával elvülhetetlen érdemeket szerzett elsősorban – de nem kizárólagosan – Budapest Főváros történeti értékeinek, műemlékeinek a védelme terén. Az általa húsz éven keresztül irányított Budapesti Műemléki Felügyelőség vezetőjeként komoly tekintélyt vívott ki magának, és bár kicsit nevetségesen hangzik, tudomásunk van arról, hogy annak idején egyesek már-már féltek is Tőle. Tarthattak is a megingathatatlan következetességétől azok, akik nem egyenes szándékkal közeledtek a műemlékekhez, vagy éppen a helyi védelem alatt álló történeti épületekhez. A műemlékek érdekében Hozzá fordulóknak viszont senkitől nem tagadta meg a segítséget, a támogatást, bámulatos leleményességgel állítva az ügy szolgálatába látszólag távoli szereplőket is, akik az Ő hatására váltak idővel a műemléket szerető, támogató partnerekké.

Czétényi Piroska a műemlékvédelem elkötelezettje volt, aki, ha úgy alakult, alapvetően szelíd alkatát meghazudtolva képes volt nagyon is harcosan kiállni az ügyért. Már most tudjuk, hogy elkötelezett személye nagyon fog hiányozni, de még ennél is jobban az a megbízható szívós szakmai háttérmunka, amely egész hivatali pályafutását, majd civil kötelezettségvállalásait is jellemezte.

Sajnos már nem lesz alkalmunk arra, hogy méltó módon és méltó formában hozzuk tudomására a szakma és valamennyi műemlékszerető ember köszönetét, elismerését. Emlékét azonban megőrizzük, ahogyan Ő őrizte meg számunkra a közös műemléki örökségünket alkotó emlékeket –

nyugodjék békében!

Szakmai pályafutásának alábbi ismertetése főleg azoknak szól, akik nem ismerhették közelebbről, vagy csak keveset tudhattak meg Őróla, aki sohasem fáradozott azon, hogy saját magát reklámozza. Soha nem saját Magát akarta az előtérbe helyezni, hanem azokat a műemlékeket, amelyek megőrzését és a következő generációk számára való továbbadását hivatásának tekintette.

Dr. Czétényi Piroska középiskolai, majd építészmérnöki tanulmányait Budapesten végezte. Oklevelét 1957-ben a BME Építészmérnöki Karán szerezi meg, majd ugyanitt, *summa cum laude* minősítéssel 1975-ben műszaki doktori minősítését is. A műemléki szakmérnöki diplomát Olaszországban, a Római Egyetem Építészkarán szerzi meg 1968-ban (olasz és angol nyelven felsőfokú, francia nyelven középfokú, és német nyelven tárgyalási szintű nyelvismerettel rendelkezett).

Rövid tervezői és kivitelezői tevékenység után 1959-től a Budapesti Műemléki Felügyelőség (BMF) munkatársa, majd 1972-1992 között a vezetője, egészen addig, amíg a Főváros műemlékvédelmi szakhatósági szerepköre átszervezés miatt meg nem szűnt és át nem került az Országos

Műemlékvédelmi Hivatalhoz, majd a jogutód Kulturális Örökségvédelmi Hivatalhoz. Fővárosi aktivitása körében tevékeny szerepet vállalt az épített értékek megőrzése folyamatában, a helyi védelem rendszerének mintaértékű kidolgozásában, vagy éppen egyes műemlékek megmentésében. Tevékenysége meghatározó volt az óbudai műemléki együttes (III. ker. Fő tér, Dugovics tér, Mókus utca) megőrzésében és új funkcióra történő helyreállításban, a III. ker. Flórián téri aluljáróban a római romterület „Thermae Maiores” és a Szentendrei úti római kori aquaeductus bemutatásában, vagy a Nyugati pályaudvar épülete lebontásának megakadályozásában. Kiemelkedő szerepe volt a Főváros műemlékjegyzékének 1977-78 évi felülvizsgálatában és bővítésében, különösen a Bauhaus-korszak épületei védelme ügyében, Programot dolgozott ki az óbudai panel-területek értékes régi beépítésű részei és épületei megővására, illetve a budai hegyvidék jeles villaépületeinek diplomáciai hasznosítására. Éveken át foglalkozott a Főváros egyházi épületeinek helyreállításával, a Szent István Bazilika kupolájának rekonstrukciójával, a kőbányai Szent László-templom homlokzata, teteje, tornya helyreállításával, a vízivárosi Szent Anna-, ill. a Fő-utcai Erzsébet apácák temploma külső és belső helyreállításával, valamint a Szervita-téri templom-belső restaurálásával. 1993–2003 között a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Francia Építésmérnöki Tagozatán külső előadóként magyar építészettörténetet, műemlékvédelmet, Budapest városépítészeti történetét oktatta francia és olasz nyelven.

Nevéhez fűződik két könyv, „Az Operaház” (Képzőművészeti Kiadó, 1987, és a „100 éves a Szent István Bazilika” (Di-Color Studio, 2005), számos szócikk, szerkesztési munka (Budapest Lexikon), Akadémiai Kiadó 1973 és 1993., Tájak-Korok-Múzeumok sorozatban a Pesti Vigadó, a Pesti Ferences templom, a Szent István Bazilika, valamint a műemlékvédelem témakörében számos cikk, így egyebek közt az Acta technica Academiae Scientiarum Hungariae, a Monumentum, a Neue Heimat Monatshefte, az Ungheria d’oggi, a Rassegna, a Műemlékvédelem, az Építéstechnika, a Budapest folyóiratokban, valamint számos kiállítás, így az Építészek Háza Kós Károly termében évi 3-4 műemléki tárgyú kiállítás rendezése, valamint a Lipcsei nemzetközi műemlékvédelmi és városfejlesztési szakkonferencián (Denkmal) a MÉK műemléki kiállításának szervezése, rendezése (2002, 2004, 2006, 2008, 2010 és 2012).

Dr. Czétényi Piroska 1975-től a MÉSZ, 1977-től a MUT tagja. A Budapesti Városvédő Egyesület első alelnöke (1983-1992) majd elnökségi tagja (2009-), 1989-től az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Régészeti Műemlékhelyek Szakbizottságának, 1998-tól az UNESCO Világörökség Magyar Nemzeti Bizottságának tagja, és a Magyar Építész Kamara Műemlékvédelmi-Restaurátori Tagozatának elnöke, ill. tiszteletbeli elnöke. 1995-től az Újpesti Városvédő Egyesület tiszteletbeli tagja, 2000-től a Porta Speciosa Egyesület tagja. 2006 óta az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság vezetőségi tagja. Értékes szakmai tevékenységét számos díjjal és emlékéremmel ismerték el: Magyar Műemlékvédelemért plakett (1983), Szent István Bazilika emlékérmé (1982), Reitter Ferenc Díj (1985), World Habitat Day emlékérem (1993), Podmaniczky Díj (1994), Rados Jenő Emlékérem (2006), Dr. Gerő László Díj (2010) Forster Gyula Díj (2010).

EMLÉKEZZÜNK RÁ, HOGY. . .

Július

- július 9. **205 éve** (1809) szentelte fel Harrasi Herzan Ferenc szombathelyi püspök *Zalaegerszegen a római katolikus Nagytemplom* épületét
- július 21. **160 éve** (1854) született *Aigner Sándor* építész, aki előbb Hauszmann Alajos irodájában dolgozott, majd önállóan sok templomot épített (Törökszentmiklós, Szeged, stb.), illetve restaurált (pl. Budapest: Mátyás-templom, Szabadka: Barátok temploma, stb.)
- 115 éve** (1899) kezdték el az alapozási munkákat *Nagyváradon a Szigligeti Színház* épületénél (Fellner Ferdinánd- Helmer Hermann)
- július 26. **130 éve** (1884) halt meg *Feszl Frigyes* építész, építőmester, aki társként illetve önálló alkotóként nagyon sok lakó- és középületet (pl. Pesti Vigadó), vallási épületet (pl.: Pécs: zsinagóga, Belvárosi plébánia, stb.) alkotott
- július 28. **270 éve** (1744) helyezték el *Óbudán a Szent Péter és Pál templom* alapkövét
- 80 éve** (1934) halt meg *Hikisch Rezső* építészmérnök, egyetemi tanár, aki önállóan és társtervezőként is nagyon sok lakó- és középületet alkotott, pl.: Budapest: Lukács-fürdő átépítése, Bécsi-úti kislakásos bérházcsoport; Sopron: Húség-kapu bizonyos részletei, stb.
- 50 éve** (1964) volt az utolsó előadás *Budapesten a Nemzeti Színház* (Nagykörút-Rákóczi út sarok) épületében (Fellner Ferdinánd- Helmer Hermann)
- július 31. **145 éve** (1869) született *Faragó Ödön* belsőépítész, aki sok egyéb mellett részt vett az Országház belső kiképzésében is

Augusztus

- augusztus 1. **275 éve** (1739) szentelték fel *Szegeden a Szent Rozália-kápolnát* (a mai Dóm-téren)
- augusztus 3. **270 éve** (1744) szentelték fel *Egerben a Nagyboldogasszony (ferences) templom* szentélyét (Giovanni Battista Carlone)
- 110 éve** (1904) született *Major Máté* építészmérnök, Ybl-, Kossuth-, Herder-díjas egyetemi tanár, akadémikus, szakíró, modernista épületek tervezője

- augusztus 4. **125 éve** (1889) halt meg *Weber Antal* építész, több vidéki kastély (pl. Sárosd, Tápaióság, stb.) , középület, bérház, stb. eklektikus stílusú épületének alkotója
- augusztus 6. **255 éve** (1759) szentelték fel *Sümegeen a plébánia templom* barokk épületét (Witwer Márton)
- 245 éve** (1769) szentelték fel *Vácott a Szent Domonkos („fehér”) templomot*
- 155 éve** (1859) nyitották meg ünnepélyesen *Budapesten a Dohány-utcai zsinagógát* (Fürster Lajos bécsi építész)
- augusztus 8. **170 éve** (1844) szentelték fel a Budapest II. kerület Frankel Leó út 54 alatt található *Szent István kápolna* klasszicista épületét (Hild József)
- augusztus 14. **285 éve** (1729) szentelték fel *Márianosztrán a pálos kolostor* barokk templomát
- augusztus 16. **130 éve** (1884) adták forgalomba a *Budapest-Keleti pályaudvar* épületét (Rochlitz Gyula)

<p>ICOMOS Híradó, a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei</p> <p>Szerkesztőség: H-1014 Budapest, Táncsics Mihály utca 1. Levél cím: H-1535 Budapest, Pf. 721. Telefon/fax: +36/1/2254966, Telefon: +36/1/2254965 E-mail: secretariat@icomos.hu Honlap: www.icomos.hu Kiadja az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága Felelős kiadó: Dr. Nagy Gergely Szerkesztő: Keller Annamária HU ISSN 2062-4964 (Nyomtatott) HU ISSN 2062-4972 (Online)</p>	<p>Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság tagságával járó előnyök:</p> <ul style="list-style-type: none"> - informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi híreiről, eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb. - az ICOMOS elektronikus körlevelek, az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén - ingyenes belépésre jogosító tagsági kártya a világ legtöbb múzeumba, műemlékébe, romterületére - az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata <p>Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság pártoló Jogi tagja a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ, Budapest, Támogatója az EMMI</p>
---	--